

Jelenben rejtőző múlt

Esterházy Marcellal
beszélget Cserba Júlia

A párizsi Aline Vidal galéria évente hat alkalommal rendezett kiállításai során pályakezdő fiatalok és olyan, az idősebb generációhoz tartozó, már nevet szerzett művészek, mint a francia François Morellet és a holland Herman de Vries munkáin keresztül napjaink képzőművészetét követi nyomon. Múlt év végén az ötvenes éveiben járó szerb BREDA BEBAN és az 1977-ben született magyar ESTERHÁZY MARCELL kiállítása volt látható itt.¹

✚ **Cserba Júlia:** Budapest és néhány külföldi város után most Párizsban, mégpedig egy rangos galériában is alkalma nyílt arra, hogy bemutassa v.n.p. v2.0 v2.0 (2004–2005) című, 12 perces videóját. Mielőtt rátérnénk arra, hogy mit is láthatunk ezen a kiállításon, szeretném, ha röviden végigtekintenénk, hogyan is jutott el idáig.

✚ **Esterházy Marcell:** Az érettségi után régészetre jelentkeztem Budapesten, de nem vettek fel. Ekkor úgy döntöttem, hogy eljövök Párizsba. Sokféle munkából tartottam el magam, többek között abból is, hogy ablakot pucoltam a Magyar Intézetben. És mint utólag kiderült, ez jó választás volt. Akkoriban vetítették ugyanis az Intézetben Iványi Marcell 1996-ban Cannes-ban Arany Pál-

mával jutalmazott rövidfilmjét (*Szél*, 1994), és éppen ablakot tisztítottam, amikor megérkezett Lucien Hervé, akinek a fotója inspirálta a filmet. Egy ismerősöm bemutatott neki, beszélgetni kezdtünk, és attól kezdve körülbelül fél éven keresztül, minden hétvégén együtt jártunk kiállításokra, múzeumokba. Toltam Hervét a kerekesszékbe, és közben nagy élvezettel hallgattam, amit mesél. Egyszer megemlégettem neki, hogy gimnazista korom óta fotózgatók, amire ő felajánlotta, hogy szívesen megnézi, miket csinálók. Ezt követően rendszeresen megjelentem nála hétvégén, és együtt nézegettük a fotóimat. Hervé véleményt mondott róluk, magyarázott, tanácsokat adott. Ő tanított meg látni. Zseniális ember volt.

✚ *Ekkor döntötte el, hogy a régészet helyett inkább a fotózást és a képzőművészetet választja?*

✚ Igen. Párizsban a Paris VIII. Egyetem fotószakának vendéghallgatója lettem, aztán visszatértem Budapestre, és beiratkoztam az Iparművészeti Egyetem felsőfokú fotós tanfolyamára, egy év után pedig a Képzőművészeti Egyetem Intermedia tanszékének hallgatója lettem. Az egyetemi évek alatt inkább installációkat készítettem és videót. De mivel rájöttem arra, hogy a kamerával felvett filmnél olyan gyorsan jönnek egymásután a képek, hogy azokat nem tudom kontrollálni, ezért sokáig inkább fotókból készítettem a videóimat.

✚ *Ha jól emlékszem, az olcsó bérű, francia lakótelepi lakásokról készített videóinstallációja, a h.l.m². v2.0 (2004) is így készült, amit akkor láttam, amikor 2004-ben elnyerte a Lucien Hervé et Rudolf Hervé-díj különdíját.*

✚ Valóban. Az a videó abból a helyzetből született, hogy amikor a 70-es években Marseille belvárosában megépítettek egy házat, a liftre nem maradt pénz, és ezért évekig a lépcsőt használták a lakók. Emiatt a gazdagok laktak alul és a szegények a felsőbb emeleteken. Pár év után, amikor rendeződött a lifthelyzet, a lakosság rövid időn belül kicserélődött. Gazdagok fel, szegények le. Úgy tűnik, hogy ez a munka bekerül most a budapesti Ludwig Múzeum gyűjteményébe is.

✚ *Gratulálok! Minden jel arra mutat, hogy a mostani „nagyapás” videó, a v.n.p. v2.0, az előbb említetthez hasonlóan, kedvező fogadtatásra talál. Ezt viszont nem fotókból állította össze, hanem kamerával vette fel. Ezzel térjünk is rá a mostani kiállításra. Hogyan született a film ötlete?*

✚ Egy szokásos vasárnapi ebéd alkalmával, a szüleimnél vettem fel. Az anyai nagyapám szerepel rajta, a v.n.p. v2.0 cím. Kódolva ugyan, de az ő nevét tartalmazza. Már korábban is tudtam, hogy szeretnék valamit készíteni vele, leginkább dokumentumfilmre gondoltam. Sok min-

1 Breda Beban & Marcell Esterházy. Galerie Aline Vidal, Párizs, 2008. nov. 15 – dec. 20.

ESTERHÁZY MARCELL
v.n.p. v2.0, 2004–2005, dvd, 12 min.



2 HLM (Habitation à loyer modéré): olcsó bérű lakás

dent szerettem volna tőle megtudni, örültem volna, ha beszél nekem az orosz fogságról, és mindarról, amit élete során átélt, de sohasem kerültem vele olyan viszonyba, hogy egy ilyen beszélgetésre sor kerülhetett volna. Elkezdtem őt filmezgetni, ami nem zavarta különösebben, mivel egy csomó filmben szerepelt statisztaként, így hozzá volt szokva a kamerához. Akkor, azon a bizonyos vasárnapon, elindítottam a nagyapámra irányított kamerát, és felvettem az egész ebédet. Amikor visszaneztem a filmet, sok minden tudatosodott bennem, amit a felvételkor észre sem vettem. Leginkább az, hogy nagyapám egész idő alatt egy szót sem szólt, és az, hogy nagyon lassan, de hihetetlen mennyiségű ételt evett meg. Annyit tettem, hogy a videót felgyorsítottam egy normális evési sebességre, aminek következtében a háttérben folyó beszélgetés érthet-



ESTERHÁZY MARCELL
v.n.p. v3.0/3., 2008, fotó, 50x50 cm

ESTERHÁZY MARCELL
v.n.p. v3.0/2., 2008, fotó, 50x75 cm



len gyorsaságban pörög, cserébe viszont nagyapám újra normális tempóban létezik. Abban, hogy az anyai nagyapámat választottam, talán az is közrejátszik, hogy igyekszem tartózkodni az apámra vonatkozó dolgoktól. Automatikusan úgyis hozzá kapcsolják az embert, de amennyire lehet, ezt megpróbálom elkerülni.

☞ *Meglepőnek tartom, hogy egy harmincéves művészt ennyire foglalkoztat a múlt. A fiatalokat kevésbé szokta érdekelni az idősebb generáció.*

☒ Nem hiszem, hogy korosztályomnál ez rendhagyó dolog lenne. A kArton Galériában például nemrég volt egy fotókiállítás László Gergelynek,³ aki anyai nagyanyja hűgának történetét kutatta, de számos más példát is említhetnék. Az előző generációnál lehet, hogy nem így volt, de mi talán már bátrabban nyúlunk vissza a múltba, mint a szüleink. Én evvel a munkámmal nem emléket állítok a nagyapámnak, hiszen erre nem szorul rá sem ő, sem én, úgyis bennünk működik tovább valami. Viszont a helyzet, ami a segítségével létrejött, kiválóan alkalmas arra, hogy megfogalmazzak bizonyos alapvető kérdéseket.

☞ *A nagyapapa látta az elkészült filmet?*

☒ Sohasem mutattam meg neki, mert volt bennem egy félsz, hogy esetleg szégyenli. Amikor leült az asztalhoz, egyszer belenézett a kamerába, rögtön fel is vett egy modoros pózt, de aztán jött a leves, és attól kezdve megfeledkezett róla.

☞ *A szóban forgó kiállításon három, a filmhez, pontosabban nagyapához kapcsolódó fotót is bemutat.*

☒ 2008. májusában meghalt a nagyapám. Úgy hagyta ott az otthonát, hogy elmegy egy kicsit sétálni, de az utcán elesett, kórházba került, és onnan már sajnos sohasem tért haza. Ebben az állapotában fotóztam végig a lakását, és ebből született egy fotósorozat. Ezek közt szerepelt egy kép, ami tulajdonképpen az egészet összefoglalta. Az, amelyiken az ágya látszik, és fölötte a tapéta, a leszedett képek nyomaival. Vannak nagyapák, akik szoros kapcsolatban vannak az unokákkal, de köztünk sohasem jött létre igazi beszélgetés, a mi viszonyunk sokkal diszkrétebb volt. A képek helye a falon teljesen kifejezi a hozzá fűződő kapcsolatomat. Tudjuk, hogy a falon voltak festmények, de hogy mit ábrázoltak ezek a képek, azt nem. Sokrétegű, de egyértelmű, nem? Amikor kiürítették a lakást, visszatértem, és ebből a sorozatból származik a két másik fotó. A régi lakó már, az új pedig még nincs benne: köztes állapot.

☞ *Ezt azt is jelenti, hogy visszatért a fotóhoz, mint műfajhoz?*

☒ Mindig azzal a technikával dolgozom, amivel a legegyszerűbben el lehet mondani a dolgokat vagy fel lehet tenni a kérdéseket. Továbbra

³ László Gergely: *A jad hanna projekt*. kArton galéria és múzeum, Budapest, 2008. szept. 17 – okt. 18.

is használok a videót, csinállok installációkat, objekteteket, és mostanában újra elkezdtem fotóval is dolgozni. Nemrégiben született egy másik sorozatom, ami – bár a témája teljesen más –, bizonyos tekintetben mégis rokonságban van a nagypapa lakásáról készültekkel.

A Római-fürdőn volt egy nagy Ganz-gyár. Sokat játszottam ott gyerekkoromban, a gyár kultúrtermében voltak az iskolai ünnepek, ismerem a gyárat körülvevő falon lévő összes lyukat, repedést, szóval számtalan emlékem fűződik hozzá. Már csak a helye van meg, mert a rendszerváltás után, a kilencvenes évek elején lebontották, hogy egy lakóparkot építsenek a helyére, de az építkezés még mindig nem kezdődött el. Ahogy ott járkáltam, megtaláltam azt a graffitit, amit valaki ecsettel festett a falra, és gyerekkoromban sokat nézegettem, vajon mit jelenthet az, hogy „Olaszok vagyunk”. Az oroszokat még csak értettem volna. Utánajártam, hogy ki írta fel. A szomszéd gyerek még emlékezett az illetőre, és húsz év után sikerült is megtalálnom őt. A srác most 45 éves, és szobafestő lett belőle. Megjegyzem, a megfejtést most sem tudom. Megkerestem azt a két osztálytársamat is, akik annak idején, 14-15 évesen, a gyárépület tetejéről légpuskával lödözték a közeli MOL-kútnál tankolók lábát, amikor pedig kijöttek a rendőrök, az ő kocsijukra is rálóttek. Annak idején benne volt az eset a Kurírban. Azóta kiderült, hogy az egyikük részt vett a TV-székház ostromában. Furcsa történetek.

⊕ *Ha jól értem, a két sorozat közötti rokonságot a jelenben rejtőző múlt jelenti.*

⊗ Elkezdtem fotózni ezt a régi gyártelepet, és közben azt vettem észre, hogy a természet kezdi visszahódítani magának a területet. A megmaradt ipari csonkokat belepték a növények, a semmiből kinőtt fák meglombosodtak, és a kiásott gödörben tó keletkezett, nádassal, vadkacsákkal, még két ponty is úszkál benne. A felvételek valódi tájképeket mutatnak, dokumentálják ezt az állapotot, de közben, ha láthatatlanul is, mégis ott van valahol a régi gyár. Hamarosan minden el fog tűnni, de most még az üres telek jelzi, hogy valamikor volt ott valami, akárcsak az ágy és a tapéta a nagypapa szobájában. Amúgy ez a Ganz-projekt egy többrészes munka lesz, aminek az első része az a fotósorozat, ami most az Aline Vidal galériában látható.

⊕ *Munkáinak egyik legnagyobb értéke, hogy – anélkül, hogy ez bármit is levonna a művészi értékükből – könnyen érthetőek. Ezzel ritkán lehet találkozni a kortárs művészetben.*

⊗ Tényleg problémát jelent a kívülálló közönség számára a kortárs képzőművészet értelmezése, megértése. De lehet, hogy csak nem vesszük szemlélődőként a fáradtságot, hogy jobban belemerüljünk egyes kérdésekbe, Én igyekszem a legegyszerűbben kifejezni magam, mert ilyen a természetem. A dolgok nem attól jók vagy nem, hogy épp mennyi csavar van bennük.



ESTERHÁZY MARCELL
GANZ Project Part I., 2008
fotó, 50x50 cm